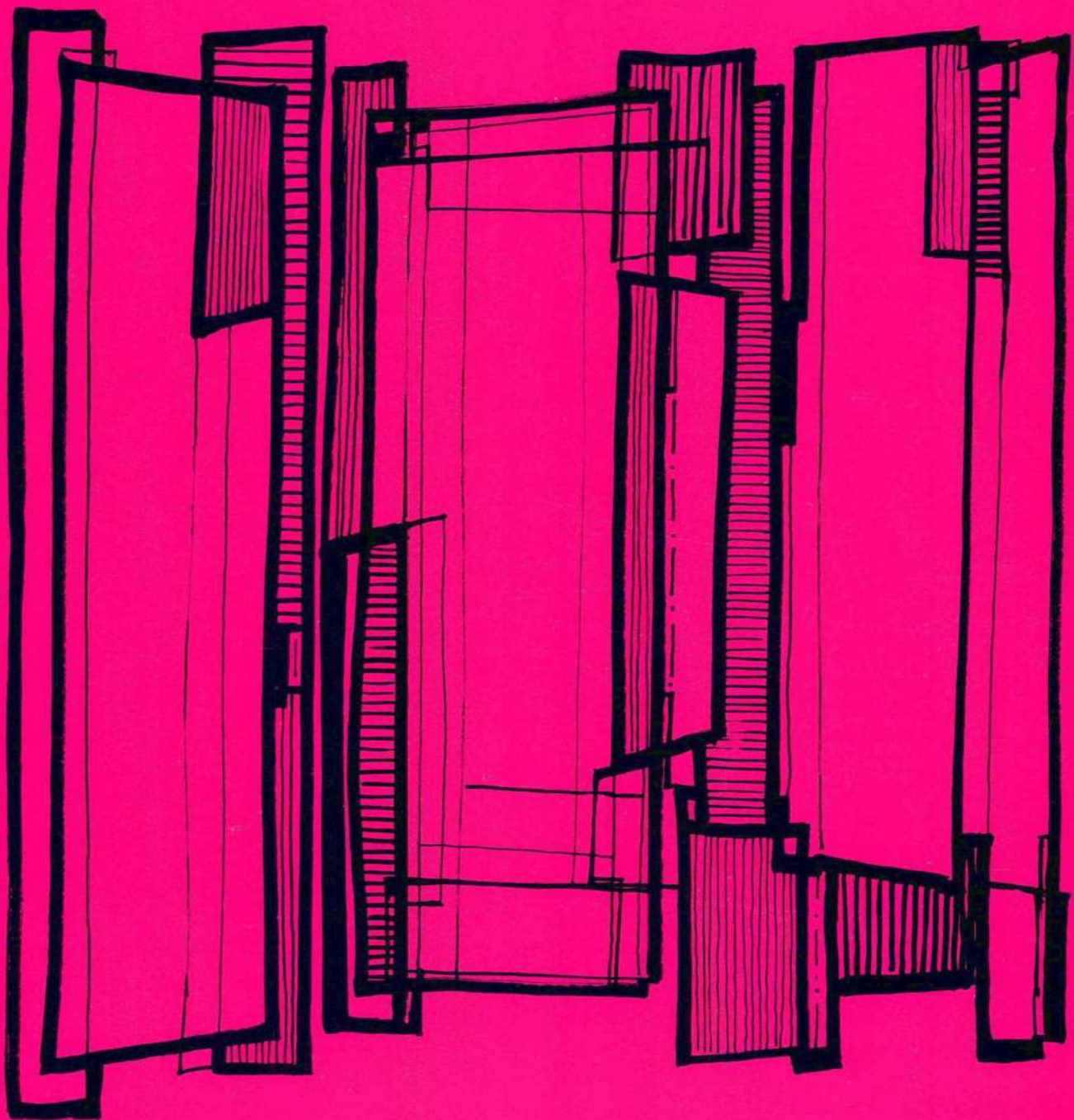

radio scola

Cuntegn

411
412

Aua, aua . . .
Il Parc Naziunal

Augustin Manetsch
Rico Falett

4-89

radio scola

Organ uffizial
da la cumissiun da Radioscola CRR
(Cuminanza Rumantscha
da Radio e Television)

Ediziun

Radio rumantsch, Cuira

Cumissiun da Radioscola

Gieri A. Caviezel, president e
represchentant dal radio,
7000 Cuira, tel. 081-22 95 66

Rico Falett, magister real,
7554 Sent, tel. 084-9 10 32

Augustin Manetsch, scol sec.
7180 Mustér, tel. 081-7 53 32

Georgina Schaller-Gabriel,
surmestra, 7431 Donat,
tel. 081-61 17 08

Olinda Hosang-Tschalèr
scolasta, 7164 Dardin,
tel. 086-4 14 77

Lina Baselgia, scolasta
7078 Lai, tel. 081-34 41 25

Cumissiun redacziunala

Gieri A. Caviezel, president e
represchentant dal radio,
7000 Cuira, tel. 081-22 95 66

Rico Falett, magister real,
7554 Sent, 084-9 10 32

Lina Baselgia, scolasta
7078 Lai, tel. 081-34 41 25

Cristian Joos, post da programs,
7000 Cuira, tel. 081-22 95 66

Temp d'emissiun

9.00–9.30 sin la quarta
cadeina grischuna
gievgia: emissiun
glindesdi: repetiziun

Abunament

6 carnets: 12. – frs.
Carnet singul: 2. – frs.

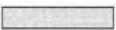
Empustaziuns a:
Radio rumantsch, Radioscola
Via dil teater 1, 7000 Cuira
telefon 081-22 95 66

Cuverta: Jacques Guidon

Tut las emissiuns dal Radio rumantsch
vegnan emessas sin la quarta cadeina grischuna

Survista da las emissiuns dal Radio rumantsch

09.00	glindesdi	mardi	mesemna	gievgia	venderdi	sonda	dumengia
	Radioscola (Bainvegni)			Radioscola			
9.30	Accents (Repetiziun)			(Bainvegni)			
10.00							
10.03	Allegra	Allegra	Allegra	Allegra	Allegra		
11.00							
11.03	Allegra	Allegra	Allegra	Allegra	Allegra		
12.00							
12.15						Accents	
12.30							
12.40							
13.00						Artg...	Agri-cultura
							Scuntrada (Repetiziun)
13.55							
14.00							
fin							
16.00							
16.03	Diari	Diari	Diari	Diari	Diari		
17.00							
17.03	Diari	Diari	Diari	Diari	Diari		
18.00							
18.20							
18.30							
19.00							
19.10						Raschlada	Vita e cretta
19.15							
19.30		Battaporta			Battaporta	Vita e cretta	
19.50							
20.00							
		Artg... (Repetiziun)		Scuntrada			
21.00							
21.15							
22.00							

Novitads: subregional regional subregional nazional

Emissiuns rumantschas da televisiun

Svizra rumantscha

La Svizra rumantscha
vegn emessa mintga
4. dumengia da las
18.00–18.45.

Telesguard

Il Telesguard vegn
emess mintgamai la
sonda da las
17.25–17.40 e repeti la
dumengia da las
13.15–13.30.

L'istorgia da bunanotg

L'istorgia da bunanotg
vegn emessa mintga-
mai il mardi da las
17.45–17.55 e la sonda
da las 17.40–17.50.

In pled sin via

Il Venderdi sontg,
l'Ascensiun, l'emprima
dumengia d'avust e a
Nadal.

Program d'emissiun Radioscola

Encuretq collaboraturs pil Radioscola!

Tschentar pretensiuns va relativamein tgunsch, realisar quellas ei per ordinari pli hanau! Aschia era tiel Radioscola. Ils resultats dalla retscherca ch'il Departament d'educaziun ha fatg anno 86 – per sclarir sch'il cantun vegli sustener il Radioscola finanziamein – ein numnadamein stai fetg positivs. La realisaziun da tut quels postulats ei denton stada – muort ina miserabla collaboraziun ed interess davart dils scolasts – fetg stentusa e colligiada cun biars problems.

L'idea ei che las emissiuns e las informaziuns pil carnet Radioscola vegnessien furnidas da glieud buca dil Radio Romontsch (il redatur havess dad esser responsabels mo per la coordinaziun e la realisaziun dallas emissiuns, denton buca per la furniziun dil material). Per far in'emissiun ston ins dil reminent buca esser scolast. Ei drova suletta-mein ina idea interessanta ed empau promtadad da s'engaschar ed elaborar in tal project.

Informaziuns pli detagliadas dattan: ils commembers dalla Cumissiun Radioscola (pag. visavi) ni Gieri Antoni Caviezel, Via dil teater 1, 7000 Cuera, tel. 081/22 95 66.

7-09-89
11-09-89

Aua, aua... da Augustin Manetsch

Pagina
2

En scola, cura che nus cunfrontein nos affons cun la tematica aua, astgein nus intermediar ad els in dils misteris ils pli genuins da nossa tiara.

Aua munta veta, quei audan ins savens e quei constat. Aua ha giugau tier tut ils pievels ina rolla eminenta, quei secapescha quasi da sesez. Aua ei daventada in misteri els simbols religios, e l'aua ei buca da separar da sia muntada mitologica.

Questa emissiun che sa vegnir tedlada en mintga classa ch'il tema «aua» vegn tractaus, vul buca dar gronds detagls. Ella vul plitost clamar puspei ina gada en memoria la fascinaziun aua, e quei a moda sliada, cun cant e musica, caneras e ramurs... e cun aschi paucas statisticas sco pusseivel.

21-09-89
25-09-89

Il Parc Naziunal da Rico Falett

14

75 ons Parc Naziunal: Quai es sgür ün motiv per guardar inavo, per ans fermar e per verer inavant.

L'emischiun, concepida in plüssas parts, dà üna survista generala sur dals temas: Istorgia – Steivan Brunies – situaziun actuala – organisaziun – impreschiuns persunales in anecdotes. I'l center sta però l'educaziun per la protecziun da la natüra.

Previsiun atun 89

october: Las siarps
Recicladì

november: Canera
L'emprema uiara mundiala
Computer

december: Nadal

Mezs da massa in scoula

Quist es stat il tema d'ün cuors cha **Gieri Antoni Caviezel**, redatur respunsabel dal «Radioscoula», ha organisà als 31-6-89 ed als 1-7-89. **Felix Brugger**, il redatur da l'instituziun «Schweizer Schulfernsehen», ha dat üna survista fich detagliada da sia lavur. Exaimpels sün cassetas han muossà che vastas pussibilitats cha la tecnica sprod-scha sün quist chomp. E che daja per nus Rumantschs? Ingün nu's po far illusiuns – mo emischiuns existentas cun texts rumantschs pudes-san dvantar realtä.

Gieri Antoni Caviezel ha referi – eir cun agiundscher exaimpels concets – sur da la «Radioscoula». 18 emischiuns l'on – adüna cun repetiziun – e var 150 paginas illa «Radioscoula» sco mezs d'instrucziun – quai es üna bella sporta. Puchà cha l'interess per collavurar nun es plü grond! I para cha'ls Rumantschs nun hajan amo realisà chi sun prevelegiats fermamaing in congual cun instituziuns d'otras linguas.

Per «far radio» voulda eir la tecnica. **Thomas Collenberg** ha dat ün'introducziun illa scienza da quist vast muond. Id es gnü experimentà cun microfons, cun tagliar bindels, cun copchar e masdar l'aint musica e caneras – tant chi paraiva l'ultim bod «profis». La concepziun d'üna emischiun da «Radioscoula» ha alura dat curaschi e persvasiun. Id es restada be üna dumonda: Cura daja il prossem cuors? rifa

*mistira
scalem b/m/s*

*atur:
Augustin Manetsch*

Aua, aua . . .

*07-09-89, 9.00 emissiun
11-09-89, 9.00 repetiziun*

Cuntegn

L'emissiun less buca sepiarder en detagls, ella vul plitost, cun agid da certas scenas, animar da ponderar tgei scazi che l'aua ei en las fuormas che nus fagein diever dad ella. La successiun ei la suandonta:

- introducziun
- il cuors cuntinuau dall'aua
- senza aua dat ei buca veta
- consum d'aua
- l'aua ella heraldica (entgins uoppens sco exempels)
- tgi drova tont'aua
- reservas d'aua sil mund
- danunder prendein nus l'aua da diever
- proverbis e dicziuns davart l'aua

Giugs cun aua ella cuort dalla claustra dallas soras dominicanas a Glion.

In begl, ina fontauna sco punct da partenza per arrivar sur ils pass en autras cuntradas.

El marcau da Glion. La petga-fontauna cun las armas dallas Ligias.

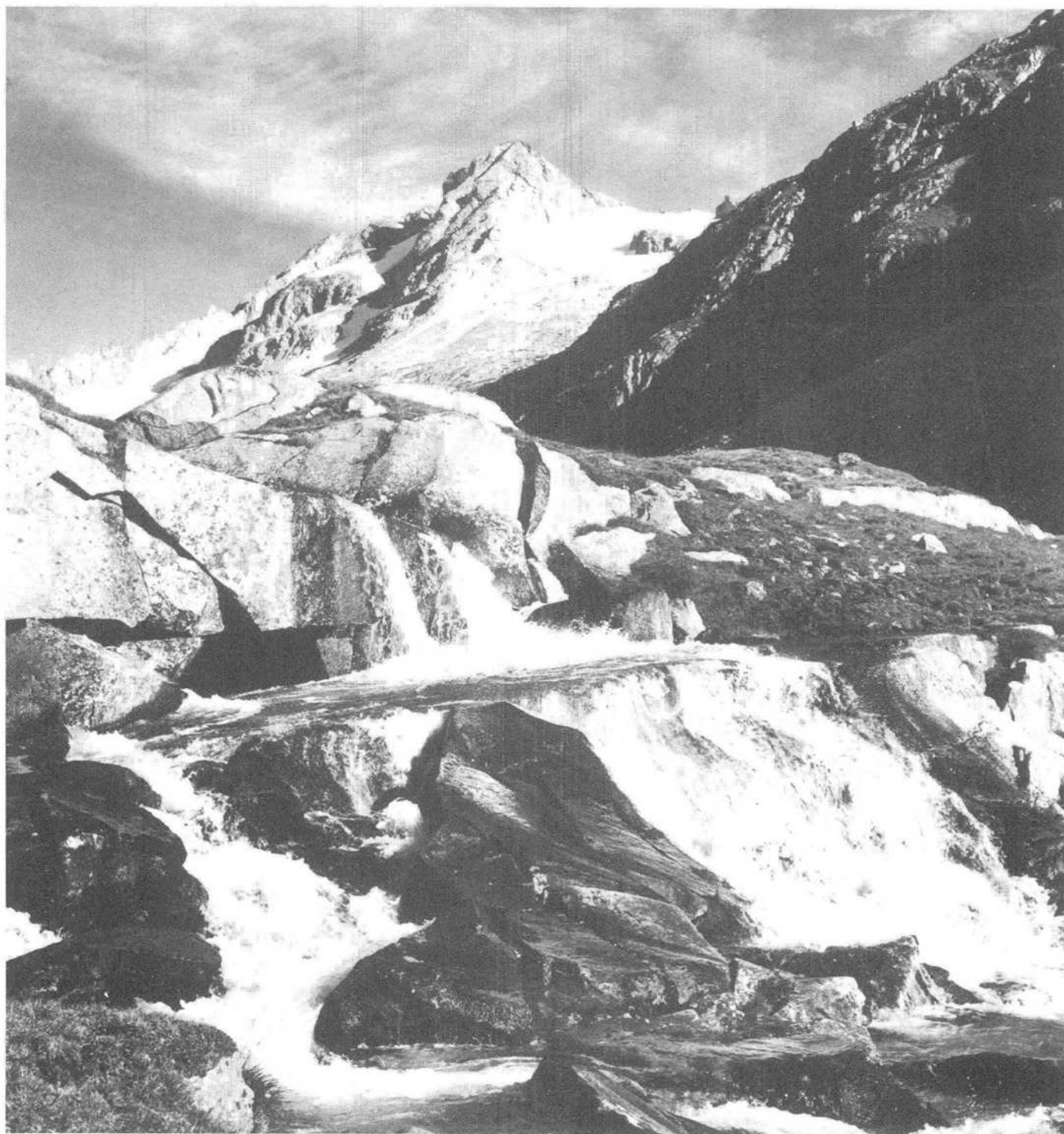
Ina figura da renum mundial. La Heidi. Questa foto muossa la «Heidibrunnen» sur Maienfeld.

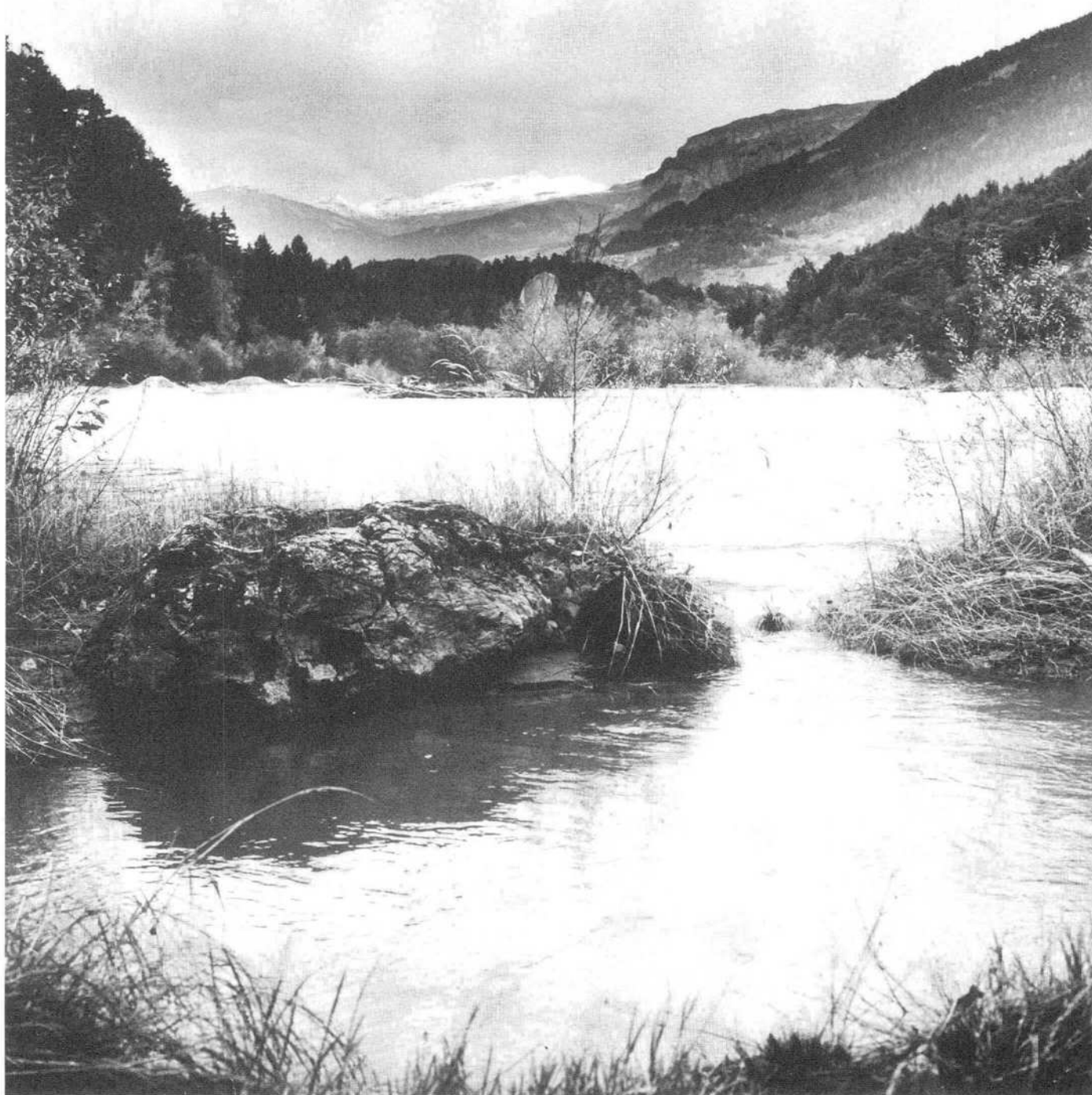
A Brail ell'Engiadina. Aua ei veta per la cultira.

Mei inagada a Valendau e contempei il magnific begl dil vitg.

Ils «Bauns» sur Sedrun en Val Strem. Leu nua ch'il Rein fa aunc propi pèr ver vacanzas...

Biotops d'aua sco cheu en Tumliasca dat ei aunc bia memia pauc en Surselva. Davostier il Vorab.

Aua, sport, divertiment. Il Lag da Crestas a Flem.

L'atmosfera d'igl'entir mund cuntegn 13 000 km³ aua. Quei crei ins bugen contemplond quella fotografia fatga a Valata (Sursaissa).

La casa dallas soras sper la claustra da Mustér ei decorada rehamein. Sut la lautga quater drags sco pertgiraders dallas fontaunas.

Proverbis e dicziuns

Vuler purtar aua en in dratg.
Prender l'aua cul caz furau.
Menar l'aua sin siu mulin.
Spitgar tochen l'aua
 va da bucca en.
Manizzar aua per las gaglinas.
Buca puder cuir
 l'aua ad enzatgi.
Esser sco fiug ed aua.

Auas quietas ruinan las punts.
Aua tschuffa stezza era fiug.
Quei che l'aua lava,
 ei buca tschuf.
Tgi che tscheina vin, solva aua.

Beiba buca aua
 che Ti vesas buc,
e tschontscha buca caussas
 che ti creias buc.

Quel ch'ei sebarschaus
cun aua caulda,
tema era la freida.
Per cura che la fontauna
 ei schigiada,
prezian ins l'aua.

Litteratura

Corporaziun d'aua «Spina de vin»
1931–1981, Disentis/ Mustér,
Ediziun dalla corporaziun
(divers auturs)
Chalender Ladin 1989, Ulrich Vital,
Ils simbols populars in Engiadina
e lur misteris, pg. 65 ss.
Informaziuns a scret e per telefon
da Leci Fry
(president dalla corporaziun d'aua,
Mustér)
Josef Anesini, Wasserversorgung
der Stadt Chur (Industrielle Betriebe)

Fotografias

P. Daniel Schönbächler, Mustér
(fotos dalla casa dallas muniessas)
Lisa Gensetter, Tavau (las ulteriuras)

Il liun alla petga fontauna sper la casa dallas mungias (Mustér). «Haveigies quitau dall'aua», para el dad avertir. La bera simbolisescha undas.

Ils aquaducts

Mintga vischnaunca sto dar tutta atenziun da furnir buna aua ed avunda aua als vischins, quei vegn lu percass buca da sesez.

Nua vegn l'aua da vies vitg tschaffada? Fai retschercas tenor quei exempel.

Per il vitg da Mustér

En tiu vitg

Num dallas fontaunas

Spina da vin	_____
Lag da Tgauns	_____
Rosas	_____
Siara Crap fess	_____
Fontauna freida	_____

Consum d'aua

Furniziun ad onn	747 116 m ³	_____ m ³
Consum d'aua	576 550 m ³	_____ m ³
Surpli, scul ¹	170 566 m ³	_____ m ³
Consum per di	1 579 m ³	_____ m ³
= 157 900 liters		_____ liters

consum per persuna

(4000 personas incl. hosps)

394,75 liters a di

consum per persuna

_____ liters a di

¹scul = Aua che vegn tschaffada en in reservuar e buca duvrada, bischels specials meinan ella anavos els dutgs ed uals.

A Cuera

Entginas cefras che pertuccan il provediment d'aua che ein fetg interessantas sa il marcau da Cuera furnir.

Tschaffadas d'aua

		1987	1988
Aua da fontauna	m ³	4 007 274	3 800 623
Scul St. Hilarien	m ³	385 866	197 500
Aua sutterrana	m ³	2 196 960	2 114 320
Furniziun totala	m ³	<u>5 818 368</u>	<u>5 717 443</u>

Consum per di e per persuna

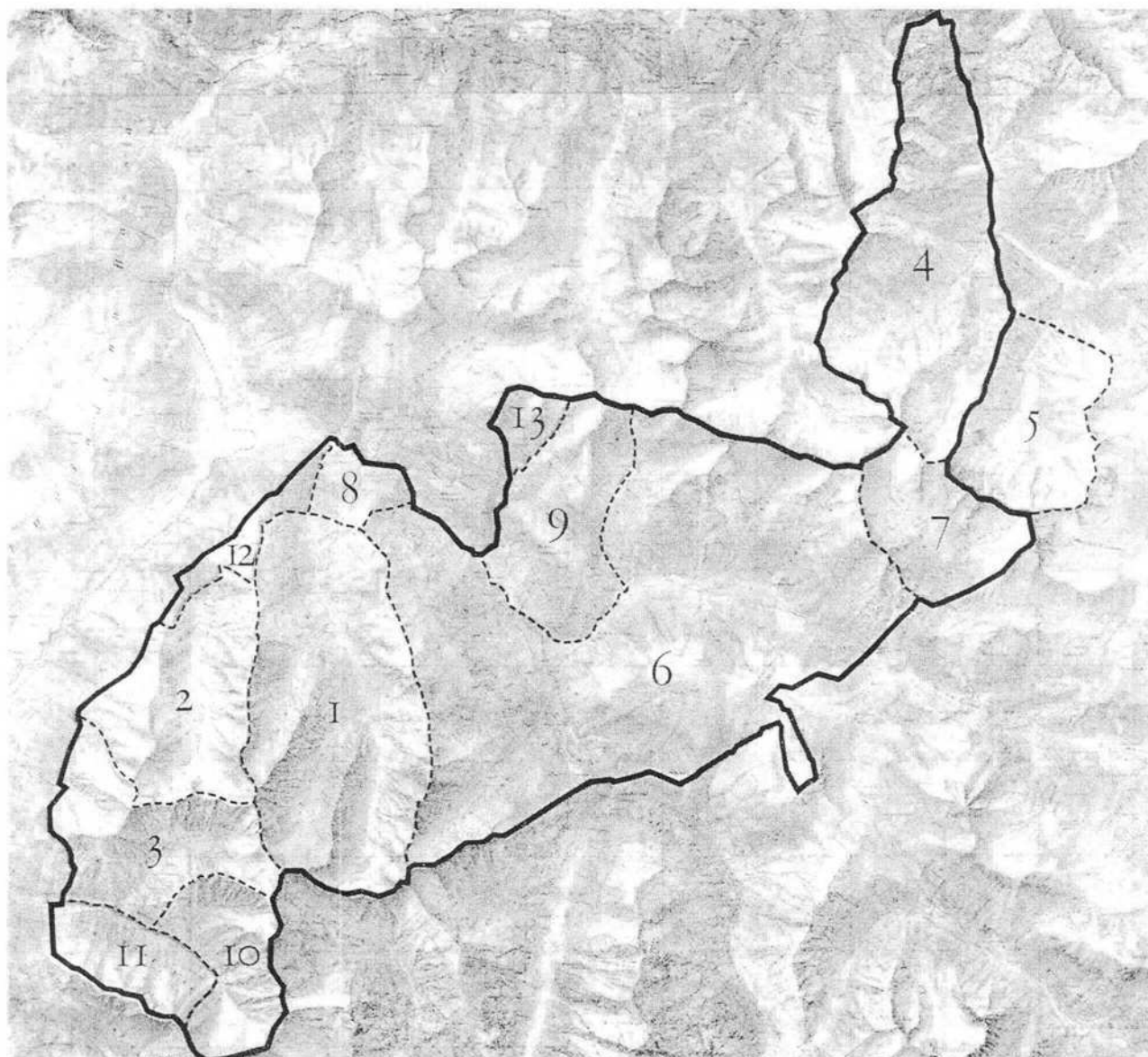
Maximum	liters	601	631
Minimum	liters	302	325
Media	liters	473	460

Il Parc Naziunal

*21-09-89, 9.00 emischun
25-09-89, 9.00 repetiziun*

Our da l'istorgia

- 1906 – La «Società da silvicultuors svizra» discuta la proposta R. Glutz / H. Badoux da s-chaffir in nos pajais reservats.
– Carl Schröter propuona l'idea d'ün parc naziunal in Grischun.
– A la radunanza annuala da la «Società svizra pella perscrutaziun da scienzas natüralas» vain fundada üna cumischiun naziunala pella protecziun da la natüra. President: Paul Sarasin
- 1907 La «Société de Physique et d'Histoire Naturelle» da Genevra propuona al Cussagl federal da s-chaffir ün parc naziunal seguint l'exaimpel american (Yellowstone, 1872)
Imnatschas actualas:
Funiculara sül Matterhorn
Destrucziun dal «Bloc des Marmettes» (Vallais)
- 1908 La tschercha per ün territori adattà cumainza. Steivan Brunies e Carl Schröter s'ingaschan pella regiun dal Fuorn. Prüms contacts cul cumün da Zernez.
- 1909 – Fundaziun da la «Lia svizra pella protecziun da la natüra» (proposta: Fritz Sarsin). Mincha commember paja 1 franc l'on per finanziar il parc naziunal.
– 1. contrat cul cumün da Zernez:
Val Cluozza (per 25 ons).
- 1910 1. ingrondimaint: Val Tantermozza
- 1911 2. ingrondimaint:
Part Val Trupchun,
Val Müschauns, Val Mingèr,
Val Tavrü (–1936)
- 1914 3. ingrondimaint:
Praspöl, La Schera, Il Fuorn
– La Confederaziun surpiglia la gronda part dals fits.
– La «Lia svizra pella protecziun da la natüra» es responsabla pels cuosts da mantegnimaint.
– La «Società svizra pella perscrutaziun da scienzas natüralas» promouva las retscherchas. Il Parc Naziunal Svizzer dvainta ün vast laboratori.
– L'andamaint general suottasta a la cumischiun dal Parc Naziunal.
- 1918 4. ingrondimaint: Val Nüglia
- 1920 5. ingrondimaint: Falcun
- 1932 6. ingrondimaint:
Ova Spin – Val Ftur
Part Val Trupchun
- 1958 Davo dūras cumbattas accepta il pövel svizzer la proposta dad ütilisar pellas «Ouvras electricas d'Engiadina» eir üna part dal Parc Naziunal. I vain realisada la «soluziun da cumpromiss».
- 1961 7. ingrondimaint:
– Part Val Trupchun – Part Murtaröl – Part Ivrainia
Contrat tanter la Confederaziun e'l chantun Grischun.
- 1980 Nuova ledscha pel Parc Naziunal
- 1983 Nouv regulativ pel Parc Naziunal (Grond Cussagl)

Svilup dal Parc Naziunal

1. Val Cluozza (Zernez)	1909	21,74 km ²
2. Val Tantermozza (Zernez)	1910	13,75 km ²
3. part Val Trupchun, Val Müschauns (S-chanf)	1911	12,85 km ²
4. Val Mingèr (Scul)	1911	22,65 km ²
5. Val Tavrü (Scul)	1911–1936	9,35 km ²
6. Praspöl, La Schera, Il Fuorn (Zernez)	1914	58,96 km ²
7. Val Nüglia (Valchava)	1918	8,05 km ²
8. Falcun (Zernez)	1920	4,50 km ²
9. tanter Ova Spin e Val Ftur (Zernez)	1932	11,00 km ²
10. part Val Trupchun (S-chanf)	1932	5,28 km ²
11. part Val Trupchun (S-chanf)	1961	5,22 km ²
12. Murtaröl (Zernez)	1961	2,80 km ²
13. Ivrainia (Zernez)	1961	1,90 km ²
		168,70 km ²

Zernez	114,70 km ²	68,0 %
S-chanf	23,30 km ²	13,8%
Scul	22,65 km ²	13,4%
Valchava	8,05 km ²	8,5%

Barba Steivan

Il confundatur dal Parc Naziunal chi'd es restà il plü cuntschaint in Engiadina es sgüra Steivan Brunies. L'es nat dal 1877 a Cinuos-chel sco ultim da nouv uffants. Seis bap «Hendry» d'eira stat plü bod in America, e duos jadas d'eira'l para dafatta tuornà cun or. In mincha cas ha eir Steivan pudü ir a stübgjar. Davo avoir fat ün pêr ons da magister s'ha'l interessà per ciencias natüralas, damara per biologia. El ha alura instrui daplù co 30 ons geografia ed istorgia natürala in ün gimnasi giò Basilea. Davo sia pensiun gniva'l mincha stà sù Zuoz, ingio ch'el giodaiva insembel cun sia duonna la cumpagnia sù e giò per val.

Id es bain tipic cha «barba Steivan» nun ha vulgü ingün meidi cur ch'el ha tschüf cun 76 ons la jaldüm. L'es mort dal 1953.

Il «rumantschun»

Giò Basilea, sainza savair gnanc'ün unic pled rumantsch, vaiva sia intera classa da recitar il «Psalm 23». In coro: «Il Segner es meis bun pastur, eu nu vegn in mangel.» E lura amo il güramaint dal Rütli. S'inclegia, be in rumantsch! Sias lecziuns d'eiran ourdvart interessantas. Ün hom be temparamaint! Las excursiuns aint il god d'eiran mincha jada ün evenimaint: cun tscherchar passivas, cun ramassar chaclanas, cun tdlar utschels o cun perscrutar che plantas chi tocan pro listess biotop.

A las scoulas ladinhas ha barba Steivan regalà 60 «tablas biologicas» cun üna blerüra da plantas e bes-chas indigenas. Per cha'ls Rumantschs sajan üna jada ils avantagiats ha'l scumandà da tradüer quist'ouvra in otras linguas.

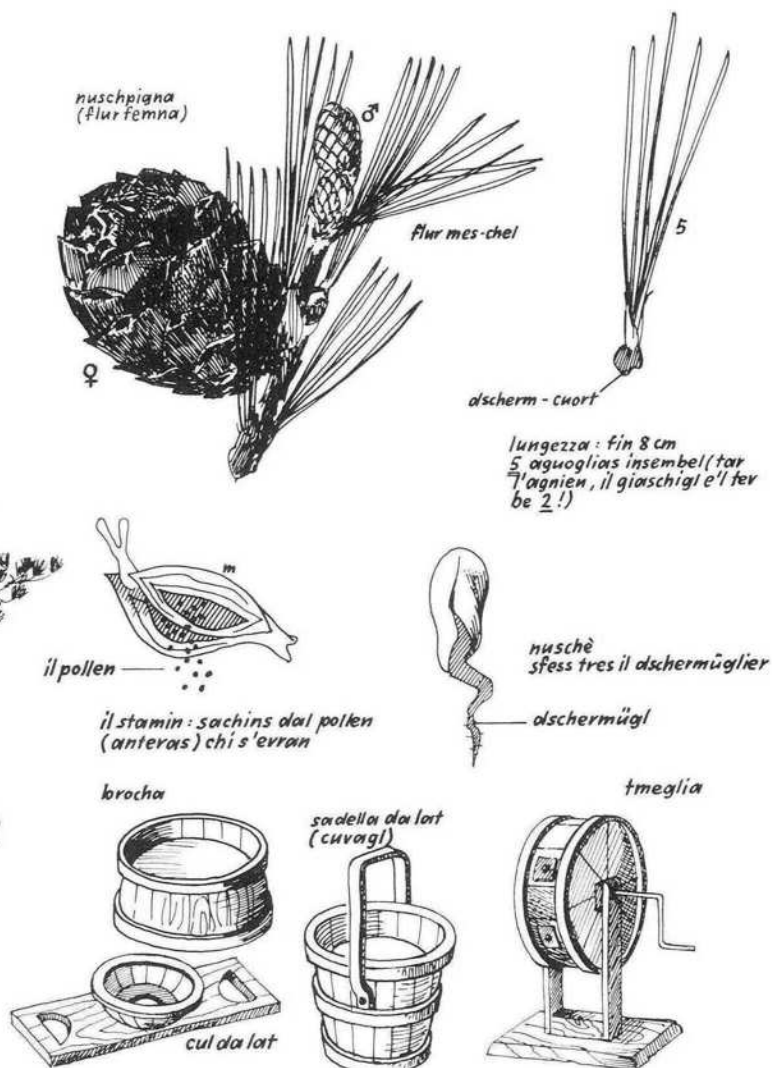
Nossa bos-cha da fronzla (conifers) ⑤

L'avauntguardia a la sommità dal god alpin, il dschember, suvenz in cumpagnia dal larsch.

il dschember solitari

Jl lain da dschember vain druvo per: infludar las stüvas, mobiglia, vascella da lat, intagliamaints da variis sorts.

Il musicant

Co mâ as lessa discuorrer da Steivan Brunies sainza manzunar la musica? Eu m'impais pustüt a la musica populara d'Engiadina chi ha inrichi fermamaing sia vita. El d'eira clarinettist paschiunà ed ha gnü ün'affecziun tuot speciala pella musica dals Fränzlis. Dürant la segunda guerra mundiala – davo esser entrà in pensiun – ha'l gnü daplü peida per sias occupaziuns prediletas. Cun grond zeli è'l girà sù e giò pell'Engiadina ramassond vegls tocs originals chi füssan sainza dubi its a perder. Aint in quella preziosa collecziun esa noms da plüs cuntschaints musicants da plü bod: Flurin S-charplaz, Not Barblan, Alexander Just, Not Caviezel, Giacumin Morell ed oters plü.

Cur cha Steivan Brunies gniva d'eira da far «Canelels». El staiva magari quia eir ün pêr dis e's giodaiva mez muond. La generaziun plü veglia s'alorda fich bain a las emischions dal radio Basilea cun quella pruvada musica chi manaiva culturella e cuntantezza in nossas stüvas.

Ün extrat our d'üna charta cha Steivan Brunies ha tramiss als 5 schner dal 1950 in chasa dals Justs:

«Per intant sunain als 29 schner da las 6-6½ tocs ch'avain tut sün plattas, la granda part da quels dals Fränzlis. L'emissiun ais destinada in prüma lingia per las mammaduonnas, tattas e pels bapsegners chi pon güsta far üna trais-cha.»

Mo para cha'l d'eira eir sco musicant fich consequent e sever. Bom, bom, quella jada ch'ün tramplignaiva per quai aint e nu chattaiva culla megl-dra voluntà il tact pella mazurca: ün sigl giò dal palc e già d'eira'l immez sala da bal. **Ün** duos trais, **ün** duos trais! Uschè as balla la mazurca! Ün'otra jada vaiva ün giuven da la Bassa trat oura seis tschop. Eir quel ha tschüf sia lecziun. Cha in Engiadina nu's balla in mongias chamischa, cha'ls Engiadinais sapchan che chi'd es maniera.

L'ami da la natüra

Steivan Brunies ha gnü bunas relaziuns cun tuot quellas personas chi s'han sfadiadas al cumanzamaint da nos tschientiner pella protecziun da la natüra. Perquai s'ha'l ingaschà cun tuot sias forzas per cha la regiun dal Fuorn vegna tschernüda sco parc naziunal. «Barba Steivan» es stat secretari da l'Associaziun svizra pella protecziun da la natüra e prüm survigilant (in piazza parziala) dal reservat.

L'es eir stat chatschader. Mo be fin ch'el ha ferri ün di ün chamuotsch – chi til ha guardà cun ün'ögliada talmaing innozainta sco per duman-dar: «Che mâ At n'haja fat dal mal cha tü am fast patir in üna tala maniera?» Mai plü, s'ha'l gürà. Perquai ha'l barattà seis schluppet cul apparat da fotografar e da filmar.

Guai, sch'inchün coppaiva üna vipra, sdrüaiva ün furmier o gniva nanpro cun ün püschel alveterns! Üna jada ha'l profetisà cun seis cumpogn Raget Luzi: «Crajast, in 50 ons ingün'orma nu mangiarà plü charn!» Mo cun spaquettar la marena haja dat üna vaira dischillusiun. «Cha'l diavel porta, uossa ha'la bain invlidà la gliongia!»

Il di dal giubileum «75 ons Parc Naziunal» es gnüda inaugurada aint a Purchèr illa Val Trupchun üna tabla commemorativa in algordanza a quist grond Engiadinais.

Steivan Brunies ha publichà descripziuns da plantas ourdvard popularas – 5 cudeschets fin pro'l «pinus silvestris». Che plaschair a leger! Sur dal mattun, da quella plantina cun föglias sco carottas chi crescha in media tanter «1400 e 2770 m s.m.», scriva'l tanter oters detagls fich interessants:

Ün exaimpel

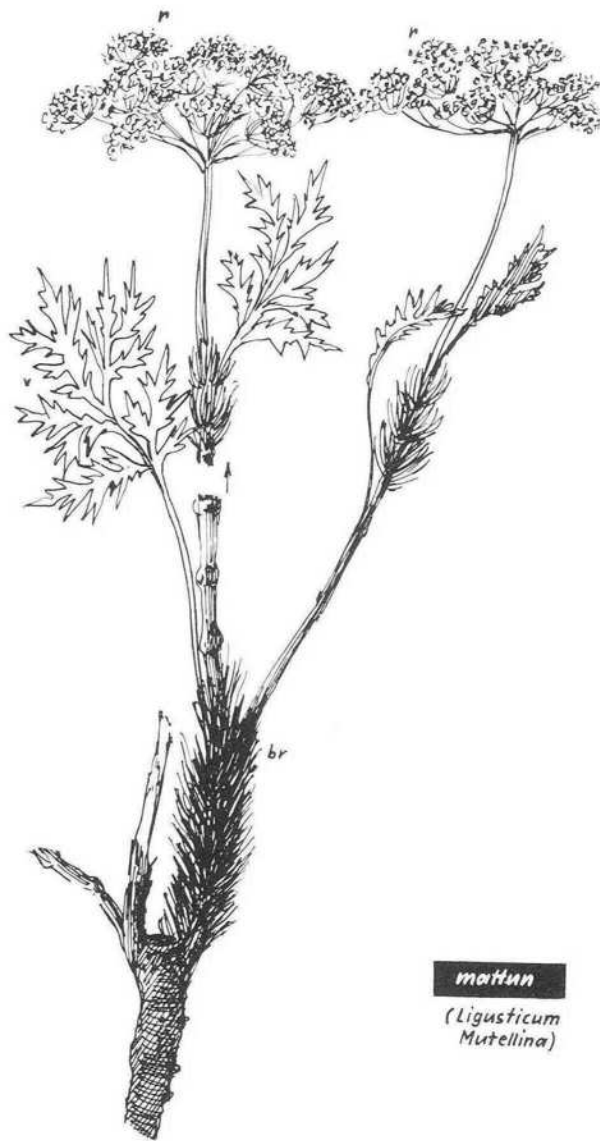
Ed uossa, cher lectur, vulestast sgür savair vi da che cuntrasegns ch'ün po tschertamaing distinguer quista insolita plauntina cun tauntas bunas qualiteds. Schi taidla: Cur cha tü, giand ad ot, vezvast in ils lös surindichos üna ervina fina, lamma, cun föglias cumpostas, sumgiaintas a quellas da las risch-melnas, ils parisolins (v.d. las inflorescenzas) cun flurinas da culur rösin, la «risch» cun «pailins» chi staun dretsü (tunica) – que sun las costas da las föglias dals ans passos – tuot cun üna bun'udur e d'ün gust scu da sellerin, schi hest propi chatto il mattun. Mo nu schmancher: las «rischs», v.d. ils rizoms taundschan fop aint illa terra.

Fingio ils pü vegls florists nu paun luder avuonda las qualiteds da quist squisit pevel da muntagna. E'l grand scienzcho e poet Albrecht Haller (1768) pretenda cha la valor dal pas-ch alpin vegna taxo tenor l'abundaunza dal mattun. Ed auncha dal temp da bapsegner s'udiva cha ün chapè plain mattun basta per saduler üna vacha – üna pretaisa, chi schabain forsa exagereda, demuossa ad evidenza l'ota stima generala chi giodaiva quista plaunta da pü bod. Dalander la quantited da noms locals chi as refereschon al mattun.

Na per ünguotta cha in tuot il Parc naziunel nu do que uschè grands tröps da chamuotschs scu sün Murter da Cluozza cun sieu mattun. Aunz la fundaziun dal Parc chargiaiva Zernez quist'alp cun 60 fin 70 trimmas chi pervia da lur pail ritschot da muntagna (occasiunò tres il bun pevel) gnivan preferidas dals marchadaunts.

Hoz as po ir cun la linterna a tschercher (almain in Eo.) ils purs chi cugnuoschan il mattun. Ün dals pü vegls massers ch'eau ultimaing mettet sün la prova nun and savaiva niauncha novas dal nom, maindir dal pom. – Ün misteraun, sainza cugnuschartscha dal materiel ch'el elavurescha, impussibel ch'el possa gnir a qualchosa. E cu pudess prosperer la paura sün nos terratsch crappus e süt sainza tgnair quint almain dal pü prezius e dal pü dannaivel?

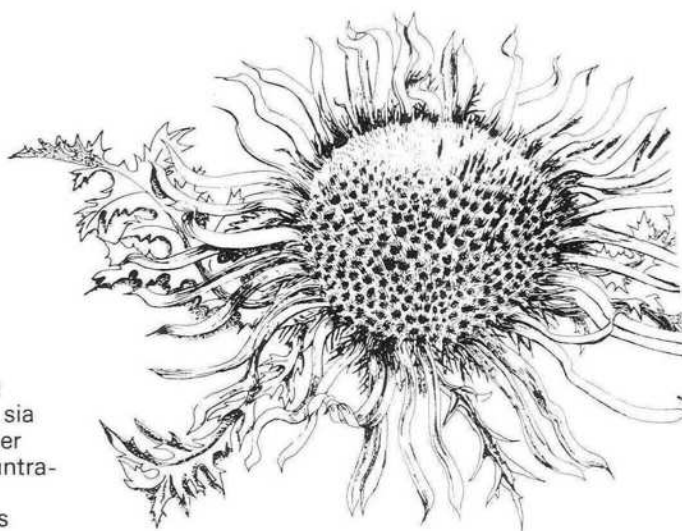
Na be ho quist pevel bun'influenza sül bainesser da las bes-chas, eir il lat as distinga tres sia sustanziosa ed aromatica qualited. In pü restitueschan las föglias verdas la peterschiglia e daun sechantedas ün excellent tè chi s-choda. Ils rizoms (fin 1 m) eiran pü bod officinels e gnivan druvos cunter constipaziun, mel madrun (colic), riebder, cunter malatias dal fio, dals gnirunchels, da la vschia, cunter intöss-chamaints, cunter charar dals pulmuns, mo eir exteriumaing in fuorma da cumpressas e bagns.

mattun
(*Ligusticum*
Mutellina)

Il rizom taglio in töchins e miss aint in trestier vegl do ün stupent «grogg» cunter sgrischuors da fraid. E chi ais suottapost al sturnizi giand ad ot, ch'el mas-cha risch mattun.

La legenda s'ho mantgnida be dadour noss munts, mo in üna cuntredgia sumgiainta a las nossas, cuvi aint il Glarunais, chi dal temp d'immez eira eir ella auncha rumauntscha. Nus la vertins in nossa favella our da l'interessanta monografia da Stebler e Schröter «Die Alpenfutterpflanzen» chiansdet differentssclerimaints sur dal mattun. Dimena, in temps remots creschiva üna stupend'erva da lat fin sülspihs. Hozindi cresch'la be auncha bger pü bass. Perche bain? Pervia cha als purs giaiva que be memma bain e ch'els dvantettan petulants ed arrogants. Impè da ster tar lur muaglia schi giaivan els suvenz giò la val a suter e fer ils bluords. Cusü nu vulaivane ster. Il pevel eira uschè bun cha stuvaivan mundscher trais gedas al di, e perque staivani ster cusü. Quetaunt nu'ls plaschaiva e perque dschaivan suvenz: Possa il diavel piglier l'erva. Sün que schmarit sün las otezzas la megl'dr'erva, il mattun, e's transfurmet in erva schmaladida.

Sajat bainvgnüts aint il Parc Naziunal!

Lung quista senda vain nus postà per vus diversas tablas cun ammuossamaints ed infuormaziuns da nossa bella cuntrada, sia fauna e flora. As pigliai la peida per as recrear! Drivi ils ögls per las bellezzas da la natüra ed as laschai inchantar da quista cuntrada genuina!

Sün vossa spassegiada chattarat vus üna blerüra da bellezzas cuntschaintas ed incuntschaintas.

Quista ricchezza d'üna natüra püra appartegna a nus tuots. Hajat chüra d'ella e nu bandunarai las sendas!

Nus as giavüschain üna agreabla spassegiada cun observaziuns interessantas ed instructivas.

L'administraziun dal Parc Naziunal

Seien Sie willkommen im Nationalpark!

Für Sie haben wir entlang dieses Pfades einige Themen aus dieser eindrücklichen Landschaft zusammengestellt. Nehmen Sie sich Zeit und Musse, öffnen Sie die Augen und lassen Sie diese ungestörte Natur auf sich einwirken.

Hier entlang des Pfades finden Sie eine Fülle von grossen und kleinen, bekannten und unbekannten Schönheiten.

Dieser Reichtum an unverfälschter Natur gehört uns allen, darum tragen Sie Sorge zu ihr und verlassen Sie bitte die Wege nicht.

Wir wünschen Ihnen einige frohe Stunden bei dieser lehrreichen Wanderung.

Die Nationalparkverwaltung

Bienvenue au Parc National!

Au long de ce sentier, nous avons rassemblé pour vous quelques renseignements que nous ont inspirés ces paysages magnifiques. Prenez votre temps, détendez-vous, ouvrez les yeux, laissez-vous gagner, subjugué par cette nature intacte.

Au détour de chacun des sentiers empruntés, faites moisson de merveilles, menues, immenses, bien connues ou inconnues.

Ce joyau de nature inviolée appartient à chacun d'entre nous; chacun en porte sa part de responsabilité. C'est pourquoi personne ne s'écartera des sentiers.

Nous vous souhaitons une heureuse promenade, agrémentée de passionnantes observations.

L'administration du Parc National

Siate i benvenuti nel Parco Nazionale!

Per voi abbiamo scelto lungo il nostro sentiero alcuni temi di questo affascinante paesaggio. Prendetevi il tempo necessario, aprite gli occhi e fatevi incantare da questa natura intatta. Lungo questo sentiero troverete in abbondanza grandi e piccole bellezze, bellezze conosciute e sconosciute. Questa ricchezza di genuina natura appartiene a noi tutti, abbiatene perciò cura e non abbandonate i sentieri. Vi auguriamo alcune liete ore nel corso di questa istruttiva escursione.

L'amministrazione del Parco Nazionale

Welcome to the National Park

Along this trail we have tried to present to you a few topics of this very impressive landscape. Please take your time and leisure, open your eyes and ears and let this untouched piece of nature act upon you.

Here, along this trail you find a great wealth of large and small, known and unknown beauties of nature.

This piece of rich and genuine nature belongs to all of us. This is why you should be careful and please do not leave the trails.

We wish you a few joyful hours during the informative hike

The National Parks Administration

You will find the English translation in the annex.

Our dal cudesch

PARC NAZIUNAL SVIZZER

Senda instructiva

Adressa per tuot las infuormaziuns e per visitas culla classa (exposiziun, diafonica, film, litteratura):

CHASA DAL PARC NAZIUNAL

7530 ZERNEZ

TELEFON 082/8 13 78

Ingio chi'd es blera glieud esa da renunzchar

Mera dal Parc Naziunal

(Ledscha federala december 1980)

Il Parc Naziunal Svizzer es ün reservat, i'l qual la natüra es protetta da tuottas intervenziuns umanas. L'intera fauna e flora vain surlaschada a seis svilup natüral.

Extrat our dal reglamaint dal Parc Naziunal

(Grond Cussagl, favrer 1983)

Aint il Parc Naziunal esa permiss dad ir **be** davo las sendas marcadas.

Aint il Parc Naziunal esa **scumandà**:

da bandunar las sendas marcadas
da far fö
da tour cun sai chans
da cleger fluors
da ramassar bulais
da ramassar o chavar oura plantas da tuot gener
da schmerdscher o da ramassar laina
da coppar, tschüffer o turmantar bes-chas
da laschar pascular muvel
dad ir a chatscha ed a pes-cha
da tour cun sai armas, traplas, perchas da pes-char e raits
da campar o da passantar la not (eir sün plazzas da parcar)
da büttar davent, laschar inavo o sepulir immundizchas
da far canera
da müdar la natüra
da filmar per motivs finanzials
da ramassar roba (p. ex. eir crappa, ragischs, puschas eui)
dad ir culs skis

Chi chi nu's tegna vi da quist reglamaint vain chastià fin a fr. 500. —.
Ils guardians dal parc pon inchaschar ün deposit dals culpabels.
In mincha cas esa da star als uordens dals guardians dal parc.

